

Türk Gıda Sanayinin AB Rekabet Politikalarına Uyumu

İ. Bülent Gürbüz*, Şule Turhan

Uludağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Görükle/BURSA
*e-mail: bulent@uludag.edu.tr

Özet: Roma Anlaşmasının, Avrupa Birliğinin göstereceği faaliyetleri düzenleyen üçüncü maddesinde; iç pazarda rekabetin bozulmamasını sağlayacak bir sistemin kurulması öngörülmektedir. Bu nedenle sistemi kurmak amacıyla Avrupa Birliği rekabet kuralları Roma Anlaşması'nın 85-94'üncü maddeleri arasında düzenlenmiştir. Türkiye'de ise Rekabet Hukuku ile ilgili kanunlar 1994 yılında yürürlüğe girmiş ve uzun süren çalışmalar sonucunda da Rekabet Kurumu kurulmuştur. Kanun, kapsamı açısından teoride tüm alanlara veya sektörler için tarafsızdır; bir başka deyişle, ekonominin hiçbir sektörünün veya parçasının Kanun kapsamı dışında olduğu ifade edilmemiştir. Türkiye'nin ekonomik açıdan güçlenebilmesi için tek çözüm yolu teknolojik olarak üstün özelliklere sahip, kaliteli, dünya standartlarında, katma değeri yüksek ürünler üreten bir sanayi yaratmasıdır. Özellikle; AB üyeliğinin gündemde olduğu bu dönemde, Türkiye'nin yüksek rekabet gücüne sahip olduğu gıda sanayinde ki rekabeti sürdürülebilmesi için sahip olduğu şartlarla yetinmeyip her zaman daha mükemmeli hedefleyen bir yönetim tarzını benimsemesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: AB, rekabet, politika, hukuk, gıda

An Evaluation of Turkey's Accordance with EU Rivalry Laws and Policies in Terms of Turkish Food Industry

Abstract: The third article of the Rome Treaty, that regulates the activities that EU will perform, foresees to set up a system which will ensure the competition in the internal market not to degenerate. For this reason, in order to set up the system, EU competition laws are regulated between the 85th and the 94th articles of the Rome Treaty. In Turkey, statutes about competition law came into effect in 1994 and The Competition Agency was found after long lasting operations. The Law, in terms of extent, is unbiased against all areas and sectors, in other words, it does not imply economy's any sector or part of it, is exempt from the law.

The only solution to strengthen Turkey economically is to create an industry that has superior characteristics, globally competitive quality standards, and produces products that has a higher value added. Especially, in this period where the EU membership is on the agenda, to sustain the competitiveness of the already highly competitive food industry, is only possible by a management style that does not settle for the conditions it is in and always targets excellence.

Key Words: EU, competition, law, policy, food

Giriş

Dünya ekonomisinde, özellikle 1970'lerden sonra yaşanan değişimler ve buna paralel hızla değişen üretim sistemleri, uluslararası piyasalarda rekabet şartlarını da değiştirmiştir. Maliyetlerin düşürülmesine odaklı olan rekabet gücü, küreselleşen günümüz dünyasında pek çok firma tarafından uygulanabilir bir seçenek haline gelmiştir. Bu nedenle, firmaların rekabette sadece maliyetleri düşürmeye odaklanmaları, zamanla sürdürülebilir bir rekabet avantajı elde edememelerine yol açmıştır. Günümüz ekonomilerinde rekabetin esası ve rekabette sürdürülebilirliğin temel şartı, firmaların yenilik yaratma potansiyelini ortaya çıkarmaya yönelik bir ortam oluşturmasıdır.

Rekabet hukuku ve politikaları ise fiyatın arz ve talebe göre belirlendiği, hiçbir alıcının ve satıcının kendi başına fiyatı, arz ve talep miktarını etkilemek gücüne sahip olmadığı, bilgi akışının tam, piyasaya giriş ve çıkışların serbest olduğu bir piyasa şeklini esas almaktadır. Rekabet hukukunun konusu da, rekabet koşullarının gerçekleştirilmesi için gerekli tedbirlerin alınması ile, bu koşulların gerçekleşmediği piyasalarda faaliyet gösteren firmaların, rekabet piyasalarında faaliyet gösteriyormuş gibi davranmalarının teminidir. Globalleşen dünyada ülkelerin hangi yönden güçlü oldukları ve bu alanların dünya ticareti içindeki yerleri, ayakta kalabilmek ve daha da güçlenebilmek için büyük önem taşımaktadır. Bu açıklamalardan hareketle rekabet kavramının incelenmesi ve Avrupa Birliği Rekabet Hukuku ve Politikaları ile Türkiye'nin bu politikalara uyumu ve Gıda Sanayii açısından durumun değerlendirilmesi çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Rekabet Kavramı, Rekabet Hukuku ve Politikaları

İlk çağlardan beri bilinen rekabetin önemi Adam Smith ile birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Rekabeti temel alan liberal ekonomik felsefe rekabet yolu ile piyasaların gelişeceğini toplumsal refahın artacağını öngörmektedir. 18. yy dan beri süren liberal ekonomik görüşler doğrultusunda yapılan çalışmalar ve 100 yıllık bir mücadele sonucunda 19. yy ın sonunda ilk modern rekabet kanunu 1890'da ABD 'de olmuştur. Bunu II. Dünya Savaşı sonrasında Rekabet Hukuku konusundaki kanunlaştırma hareketi izlemiştir. ABD Rekabet Hukuku bütün ülkelere örnek teşkil etmiş ve yüz yıllık bir geçmişi olan ABD bu konuda önemli sayılabilecek olan Alman Kartel Kanunu, Japon Rekabet Kanunu ve AB Rekabet Kanunlarına temel olmuştur (Anonim, 1994, 2000). ABD'de ilk yasaların hazırlanmasında etkinlikten çok daha fazla küçük firmaların büyükler tarafından ezilmesi, adalet, ekonomik gücün belirli ellerde yoğunlaşması, bunun bireysel hak ve hürriyetlere getireceği kısıtlamalar ve doğurabileceği siyasi eşitsizlikler kaygılarının rol oynadığı bilinmektedir (Atiyas, 2000). AB'de ise rekabet politikasının ana hedefinin Avrupa ülkeleri piyasalarının entegrasyonu olduğu söylenmektedir (Sauter, 1997).

Günümüzde Türkiye haricindeki tüm OECD ülkelerinde, Rekabet Kanunları kabul edilmiştir. Türkiye OECD içindeki rekabet kanunu olmayan tek ülke konumundadır. İtalya uzun yıllar Türkiye ile birlikte aynı durumu paylaşmış ise de 1990 yılında bu konudaki kanunlaştırma hareketini olumlu şekilde tamamlamıştır. Ayrıca belirtmek gerekir ki İtalya AB'ne üye bir ülke olması nedeniyle bu tarihten önce AB Rekabet Hukuku kurallarını uygulamaktaydı (Turhan, 2004). Bu açıdan bakıldığında İtalya'da bu kanunlaştırma hareketi Türkiye'deki kadar önem taşımamaktaydı.

Rekabet Hukukunun temelini rekabet kavramı oluşturmaktadır. Bu da rekabet ile neyin ifade edilmek istendiğini ve Rekabet Hukukunun esas aldığı rekabet kavramının genel

rekabet olgusu içindeki yerinin belirlenmesini gerektirmektedir. Rekabet, sosyal hayatta kimin daha iyi olduğunun bilinmediği durumlarda, bunu belirleme yoludur. Rekabet, gerek yurtiçi gerekse yurtdışı piyasalarda ekonomik amaç ve çıkarlarını gerçekleştirmek isteyen ekonomik birimler arasında zaman içinde ortaya çıkan ilişki süreci olarak tanımlanabilir. Ekonomik yaşamda olduğu gibi sosyal yaşamın diğer bölümlerinde de rekabet bize belirli bir durumda kimin ne olduğunu gösterirken kişiler üzerinde en iyi kişisel olandan da iyi olmak için daha çok gayret göstermek gibi bir etki yapar. Rekabet kişileri bilgi ve becerilerinin tümünü kullanmaya teşvik etmek için bilinen en etkin yoldur. Kişilerin diğerlerinden daha başarılı olmak için tüm faydalı bilgi ve becerilerinden yararlanması da toplumsal bir kazançtır. En iyinin tespiti usulü olan rekabet en fazla yeni toplumsal değerlerin de ortaya çıkmasını sağlar (Anonim, 2007).

Ekonomi biliminde 19. yy'dan bu yana matematiksel düşüncenin uygulanmaya başlaması rekabet sözcüğüne farklı bir içerik kazandırmıştır. Rekabet piyasasından ya da sadece rekabetten söz edebilmek için çok sayıda alıcı ve satıcıların bulunması ilgili herkesin piyasa hakkında bilgi sahibi olması ve malın bölünebilir ve homojen olması gerekir. Modern ekonomi teorilerinin rekabete verdiği bu anlam rekabetin günlük yaşamda kullanıldığı şeklidir.

Rekabet sözcüğü günlük hayatta hala kendi amacı doğrultusunda diğer firmaların çıkarlarının aksine davranmak olarak Smith'in tanımladığı şekilde kullanılmakta ise de günümüzde ekonomi bilimi bakımından farklı bir durumu ifade etmektedir. Günlük dilde rekabet olarak nitelendirilen durumu "rakip olmak" şeklinde ifade ederek rekabet kavramından farklılaştırmakta yarar vardır. Yeni rekabet kavramı sadece çok sayıda alıcı ve satıcının bulunduğu ve hiçbirinin piyasayı tek başına etkileme gücüne sahip olmaması durumu ile ilgilidir. Bu aynı piyasada faaliyet gösteren işletmelerin örneğin satış fiyatlarını belirlemeleri ya da üretim kotalarını tespit etmeleri durumları için de geçerlidir. İşletmeler bir bakıma anlaşarak rekabeti ortadan kaldırmışlardır. Ancak rakip işletme olma durumları değişmemiştir. Kendi çıkarlarını korumak için diğerlerinin davranışlarını kontrol etmek zorunda olmalarının yanısıra aralarındaki sözleşme hükümlerine fark edilmedikçe uymayarak daha fazla kazanç elde etmeye çalışacaklardır. Aralarında herhangi bir anlaşmanın olmadığı hallerde de durumun farklı olmadığı ve aralarındaki ekonomik bağımlılığın rekabeti ortadan kaldırdığı ileri sürülmüştür. Ekonomi bilimine göre rekabet bilgi akışının tam, malı homojen ve hiçbir alıcı ve satıcının kendi başına fiyat ve toplam arz miktarını etkilemek gücüne sahip olmadığı ve giriş ve çıkışın serbest olduğu bir piyasa şekli olarak tanımlanabilir. Rekabet hukukunun konusu da rekabet koşullarını gerçekleştirmesi için gerekli tedbirlerin alınması ile bu koşulların gerçekte maddi piyasalarda faaliyet gösteren işletmelerin rekabet piyasalarında faaliyet gösteriyormuş gibi davranmalarını sağlamaktır. Bu sebeplerden de işletmelerin rekabet şartlarını bozmaya yönelik faaliyetleri kadar rekabet şartlarının piyasalarda piyasayı kontrole yönelik faaliyetler Rekabet Hukukunun kapsamına girer. Oysa sadece ekonomi teorisi bakımından ele alındığında oligopol piyasasında ekonomik bağımlılık sebebi ile rekabetin yok olduğu ve mevcut olmayan rekabetin kısıtlanmasının da mümkün olmayacağı şeklinde bir düşünce akla gelmekte ise de hukuk politikası bakımından rekabet için gerekli olan sayıda alıcı ve satıcının bulunmadığı durumlarda da rakip olan teşebbüslerin rekabet piyasasında faaliyet gösteriyormuş gibi davranmaları ve karar vermeleri beklenmektedir (Müftüoğlu, 2000).

Ekonomik hayatın düzenlenmesinde rekabetin önemli bir yeri vardır. Rekabeti ihlal eden davranışları yasaklayıcı düzenlemelere tarihin her devrinde rastlanmıştır. Rekabetin

ekonomik bir olay olması nedeniyle rekabet hukuku da öncelikle ekonomik sonuçlarını düzenli bir şekilde elde etmeye yöneliktir. Ancak rekabet hukuku ile elde edilmek istenen yarar rekabetin ekonomik sonuçları ile sınırlı değildir. Rekabetin ekonomik sonuçları 20. yy' da anlaşılmaya başlanmışsa da rekabet hukuku daha uzun bir geçmişe sahiptir. Bunun doğal sonucu da rekabet hukukunun kabulünde ekonomik gerçeklerden de daha etkili olduğu görülmektedir. Ahlaki ve sosyal ihtiyaçları karşılamak için kabul edilmiş olan rekabet hukuku kuralları ancak 20 yy. da ekonomi bilimindeki gelişmelerle yeni bir boyut kazanmıştır. Rekabeti gerçekleştirmeye ve korumaya yönelik her rekabet hukuku kurallarının temelinde tüketicinin korunması düşüncesi vardır. Rekabetin; üretim verimliliği ve teknik gelişmeleri teşvik ederek ve kar hadlerine sınırlamalar getirerek tüketicilerin daha az para ödemelerine yönelik olduğu ileri sürülmektedir. Kaynak kullanımında etkinlik de dahil olmak üzere rekabetin ekonomik sonuçlarının tüketiciler üzerindeki bütün etkileri tüketicilerin yararınaadır. Bu sebepten günlük hayatta rekabet hukukundan söz edildiğinde bununla tüketicileri korumaya yönelik bir dizi kararlar kastedilmektedir. Tarih boyunca da tüketicilerin korunmaları ile rekabet şartlarına uyum bir bütün olarak birlikte düşünülmüştür. Bunun en belirgin örneği de kanun koyucuların piyasalara ilişkin ilk düzenlemeleri, yiyecek, giyecek gibi tüketicilerin temel ihtiyaç maddelerinin olduğu piyasalarda rekabetin teminini sağlamaya yönelmiş olmalarıdır. Bütün bu düzenlemelerde hedeflenen amaç tüketiciye belli bir mal için piyasa fiyatı üzerinde bir bedel ödettilererek zarar verilmesine engel olmaktır. Tüketicilerin korunmasına ilişkin düşünceler günümüzde de geçerliliğini korumaktadır (Anonim, 2000).

Ancak 19 yy'ın ikinci yarısından sonra ekonomi biliminde gözlenen gelişmeler rekabet hukukuna farklı bir nitelik kazandırmıştır. Ekonomi bilimine göre her ne kadar rekabetten yararlanacak olanlar tüketiciler ise de bunların korunması rekabet hukukunun konusu değildir. Çünkü rekabetle elde edilmek istenen iktisadi verimliliklerdir. Ekonomi bilimine göre rekabet tüketicinin ödemesi gerekenin üzerinde ödemede bulunması yani rekabeti kısıtlayan işletmelerin normal karlarının üzerinde tekel karlar elde etmesi ile ilgili değildir. Tüketicilerin mal varlıklarının bir kısmı karşılıksız olarak tekel kar şeklinde rekabeti kısıtlayan işletmelerin mal varlıklarına katılmıştır. Ancak bu sadece toplumdaki servet dağılımına ilişkin bir sorundur. Bu iddialar şüphesiz modern ekonomi biliminin rekabete sınırlı bir anlam vermesinden doğmaktadır.

Rekabet hukukunun tüketicileri de korumaya yönelik kuralları genel hukuk ilkelerinden ve hakkaniyet düşüncesinden kaynaklanmakta ve sosyal politika gereğince rekabetle tüketicilerin de korunması amaçlanmaktadır

Hızlı, dengeli ve sürekli bir sosyo-ekonomik gelişme sürecine geçiş, Türk sanayiinin rekabet gücünün artırılması, Türk kuruluş ve ürünlerinin dünya pazarlarında belirgin ve kalıcı yerler kazanmalarıyla gerçekleştirilebilecektir. Bu amaca yönelik bazı yaklaşımlar ve önerilerde üzerinde özellikle durulan dört temel soru şunlardır:

1. Dünya ekonomisi içindeki ağırlığını en üst düzeye çıkarabilmek amacıyla Türkiye rekabet gücünü artırma çabalarını hangi sektörlerde (tarım, imalat ve hizmet sektörlerinin tümü göz önüne alınarak) odaklaştırmalı, buna bağlı olarak devletin teşvik politikaları hangi temellere dayandırılmalıdır?
2. Dünyadaki yönelimlere uyum sağlamak ve bunlardan yararlanmak amacıyla Türkiye ne tür politikalar izlemeli ve sektörler arası dinamizmi ülke yararına ne şekilde kullanmalıdır?

3. Öncelik verilecek alanlarda geleceğin teknolojilerinin geliştirilebilmesi için nasıl bir bilim ve teknoloji politikası oluşturulmalıdır?
4. Dünya pazarlarına açılma sürecinde Türkiye'nin öncelikle yönelmesi gereken pazarlar hangileridir?

Üst düzeyde rekabet gücüne sahip bir ekonominin oluşturulması amacıyla belli hedeflere odaklanmış stratejik programlardan yararlanılması gerekli görülmektedir. Özellikle şu noktalar üzerinde durulmalıdır:

1. Sosyo-ekonomik gelişmenin hızlandırılması, kaynak dağılımında verimliliğin artırılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu amaçla, rekabet üstünlüklerinden hareket ederek, sektörlerin özellikleri ile uyumlu sanayi politikaları geliştirilmelidir.
2. Türkiye'ye dünyanın başlıca ekonomileri arasında ağırlıklı ve kalıcı bir yer kazandıracak üstünlükler yaratan sektör dinamiklerinin oluşturulmasına çalışılmalıdır. Bu amaca yönelik olarak hizmet sektörünün geliştirilmesine önem verilmektedir.
3. Türkiye'de sanayi kuruluşlarının uluslararası düzeyde rekabet gücüne erişmeleri ve bu gücü uzun dönemde koruyabilmeleri, etkin bir 'Bilim ve Teknoloji Politikası'na bağlı olacaktır. Büyük şirketler ve araştırma enstitüleri gibi, dünyada teknoloji geliştiren odaklarla ilişki ağlarının kurulması; yurt içinde çeşitli kurumların teknoloji geliştirmede işbirliğinin sağlanması gibi girişimler, devlet ve özel sektör tarafından beraberce desteklenmelidir.
4. Türkiye'nin ve Türk ürünlerinin gelişmiş ekonomilerde yeni yaklaşımlarla tanıtımı için etkin stratejiler geliştirilmeli, Türkiye'nin bir hizmet merkezi ve Avrupa'ya yönelik üretim merkezi olarak sahip olduğu üstünlükler vurgulanmalıdır. Sektör programları yoluyla sosyo-ekonomik gelişimin hızlandırılması, sektörlerin rekabet üstünlüklerinden hareket eden ve bu üstünlüklerin geliştirilmesini hedef alan sektör programları oluşturulmalıdır.

Türk ekonomisinin rekabet gücü genelde düşük görülmekte ise de, son on yıl içinde bazı sektörlerde, örneğin dokuma-giyimde, gıda ve deri ürünlerinde, hammadde ve işçilik ücretlerine dayanan üstünlükler nedeniyle dünya pazarlarında ümit verici başarılar elde edilmiştir. İhracat artışı gösteren diğer bazı sektörlerde ise ihracat teşviklerinden ve kısa dönemli desteklerden kaynaklanan istikrarsız bir başarı grafiği gözlenmiştir. Dünya pazarlarına açılmayı hızlandırmak ve dengeli, hızlı bir ekonomik büyüme sürecini başlatmak amacıyla, sektörler arası dinamikleri sosyo-ekonomik etkileşimi en üst düzeye çıkaracak biçimde yönlendiren sektör programlarının geliştirilmesi gerekli olacaktır.

Hızla değişen iç ve dış koşullara ayak uydurabilmek ve ekonomik kalkınma ile toplumsal gelişmeyi hızlandırmak için Türkiye temel sosyo-ekonomik politikalara ilişkin yaklaşımlarında önemli bir atılım yapmak zorundadır.

AB Rekabet Politikasına Uyum

Avrupa Birliği'nin temel ekonomik hedefi, üye ülkeler arasında tüm ekonomik engellerden arındırılmış bir ortak pazar oluşturmaktadır. Rekabet hukuku kuralları bu temel amaca ulaşılmasında Topluluğa üye ülke ve Topluluk organlarının büyük bir duyarlılıkla izledikleri araçlar olmuştur. Dolayısıyla rekabet politikası, Türkiye AB ortaklık ilişkileri ve Gümrük Birliği çerçevesinde büyük önem taşımaktadır. Türkiye ile Avrupa Birliği

arasındaki Gümrük Birliği kapsamında, rekabet kuralları ve mevzuat uyumu ile uygulamalarda işbirliğine ilişkin yükümlülükler 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 30 ile 42. maddelerinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddelerde, AB ile Türkiye arasındaki ticareti etkilediği ölçüde, "işletmeler arasında rekabeti bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamalar" ile "hakim durumun kötüye kullanılması" yasaklanmış ve Türkiye'nin, Gümrük Birliği'nin uygun gördüğü ekonomik bütünleşme için gerekli olan mevzuat uyumunu gerçekleştirme yükümlülüğüne işaret edilmiştir. Ayrıca, Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içerisinde AB'nde yürürlükte bulunan tüm blok muafiyet yönetmeliklerinde ve AB makamlarınca geliştirilen içtihat hukukunda yer alan ilkelerin Türkiye'de de uygulanmasının sağlanması öngörülmüştür. Bunlara ek olarak, söz konusu kararın 38. maddesinde, Topluğun rekabet politikası kapsamında alacağı ve Türkiye'nin çıkarlarını etkileyecek kararları Türkiye'ye bildirmesi konusu hükme bağlanmış, kararın 41. maddesinde ise taraflar arasında rekabet konusunda işbirliği yapılması hükmüne yer verilmiştir.

Türkiye'de ise 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun T.B.M.M.'nce 07.12.1994 tarihinde kabul edilmiş, 13.12.1994 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunu uygulamaktan sorumlu Rekabet Kurumu'nun karar organı olan Rekabet Kurulu ise, üyelerinin yaklaşık 27 aylık bir gecikmeyle 27.02.1997 tarihinde atanmasıyla oluşmuştur. Kurum, teşkilatını oluşturarak, bu durumu Kanun'un Geçici 2 nci maddesi uyarınca, 05.11.1997 tarihinde yayımladığı bir tebliğ ile kamuoyuna duyurmuştur.

Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun hazırlığında rol oynayan birinci etmen bu Anayasal hükmün gereğinin yerine getirilmesidir. Kanunun hazırlanmasında etkili olan bir diğer unsur da, uluslararası anlaşmaların Türkiye'ye yüklediği yükümlülüklerdir. Türk Rekabet Kanunu büyük ölçüde Roma Antlaşmasının 85. ve 86. maddelerini kaynak almıştır. Ayrıca, belirtmek gerekir ki, 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararı ile 1 Ocak 1996'da yürürlüğe giren Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği'nin yarattığı olumlu atmosfer 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun kabul sürecinde kuşkusuz önemli bir rol oynamıştır. 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un amacı, mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaları ve piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarını önlemek, bunun için gerekli düzenleme ve denetlemeleri yaparak rekabetin korunmasını sağlamaktır (Anonim, 2008).

Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, uygulamada karşılaşılan bazı aksaklıkların giderilmesi amacıyla bugüne kadar üç kez değiştirilmiş ve ayrıca geçici 5inci madde eklenmiştir.

Değişiklikler;

- 01.08.2003 tarih ve 4971 sayılı Kanun,
- 21.09.2004 tarih ve 5234 sayılı Kanun ve
- 02.07.2005 tarih ve 5388 sayılı Kanun ile yapılmıştır. Geçici 5inci madde, 12.07.2006 tarih ve 26226 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren; 01.07.2006 tarih ve 5538 sayılı Kanun'un 63üncü maddesiyle eklenmiştir.

Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un amacı, "mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaları ve piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarını önlemek, bunun için gerekli düzenleme ve denetlemeleri yaparak rekabetin korunmasını sağlamaktır". Rekabetin

Korunması Hakkında Kanun'un uygulanmasında kamu teşebbüsleri ve özel teşebbüsler arasında herhangi bir fark gözetilmemiştir. Sektörler arasında da bir ayırım yapılmamaktadır.

2 Aralık 2005 tarihinde yapılan sunumda, önümüzdeki dönemde hem rekabet kurallarının daha etkin hale getirilmesi hem de mevzuat uyumu konusunda ilerleme kaydedilmesi amacıyla, bir yasa değişikliğine olanak vermek üzere Rekabet Kurumu içinde bir çalışma yapıldığından söz edilmiştir. Rekabet Kurumu, 1 Ocak-31 Aralık 2006 tarihleri arasında, rekabeti sınırlayıcı anlaşma, uyumlu eylem ve kararlar (RKHK, m.4) ve hakim durumun kötüye kullanılması kapsamında (RKHK m.6) 108 dosyayı ilk inceleme/ön araştırma/soruşturma sonucunda nihai karara bağlamıştır. Bunlardan;

- 65'i rekabeti sınırlayıcı anlaşma, uyumlu eylem ve kararlar (RKHK, m.4),
- 30'u hakim durumun kötüye kullanılması (RKHK, m.6),
- 13'ü hem RKHK m.4 hem de RKHK m.6 çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Rekabet Kurulu ayrıca, RKHK m.5 çerçevesinde muafiyet ve 8'inci maddesi çerçevesinde menfi tespit amacıyla başvurulmuş 33 adet dosyayı nihai karara bağlamıştır. 2007 yılında yapılan uyum çalışmalarında ise Rekabet Yeniden Yapılandırma Komitesi (RYYK), rekabetle ilgili bakanlık ve dairelerden gelen temsilciler ve Adaylar için daha fazla bilgiye ve Başvuru AB'den uzmanların katıldıkları rekabet yasası ile Rehberi'ne Avrupa Birliği Koordinasyon Merkezi ilgili teknik çalışmalar 28-30 Kasım 2007 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Haziran 2007'de gerçekleştirilen bilinç artırımına yönelik çalışma toplantılarının ve seminerin bir devamı şeklinde yürütülen teknik çalışmalarda, K.K.T.C. Cumhuriyet Meclisi'ne sunulmuş olan "Rekabetin Korunması Yasa Tasarısı" yeniden ele alınarak, etkili ve uygulanabilir bir rekabet yasasına sahip olmak için yapılması gereken değişiklikler tartışılmıştır. Bu tartışmalar sonucunda, yasa tasarısının en önemli maddeleri olan Devlet Yardımları ve Rekabet Kurumu'nun kurulması kısımlarında, K.K.T.C. Cumhuriyet Meclisi, Ekonomi, Maliye, Bütçe ve Plan Komitesi'ne yasa maddeleri ile ilgili değişiklik önerileri sunulmuştur (Anonim, 2008).

Türk Gıda Sanayii Açısından Değerlendirme

Türkiye'nin tarım, hizmet ve diğer sanayi alanlarında olduğu gibi gıda sanayiinde de uluslararası ekonomi entegrasyonuna önem vermesi gerekmektedir. Uluslararası ekonomide belli bir pay almak ve payını büyütmek için de rekabet gücünün geliştirilmesine çalışılmalıdır. Uluslararası pazarlarda rekabet önemli bir fonksiyona sahiptir. Bunun yanında rekabet gücü, ülkemiz eğitim sistemleri, teknoloji, enerji ve ulaştırma sistemlerinin alt yapısı, işçi ve işveren arasındaki ilişkiler, kamu ve özel sektör arasındaki bağlantı ağını oluşturan tüm yatırımlar ve ekonomik ve sosyal sistemlerle yakından ilgilidir (Arslan, 2001). Bu nedenle uluslararası rekabete hazırlanmak için üretim modellerinin değişimi kararlı ve bir bütün halinde gerçekleştirilmelidir. Dünya ekonomisine entegrasyonda yoğun temas ile dış dünyanın iyi izlenmesi, yabancı yatırımcılarla işbirliği, daha fazla ihracat ve uluslararası rekabeti güçlendirme öncelikle üzerinde çaba sarfedilmesi gereken konulardır. Bunun içinde araştırma ve geliştirmeye ayrı bir önem verilmesi gerekmektedir: Ayrıca AB ile ilişkilerin gıda sanayine en önemli yansıması gıda güvenliğinin önem kazanması ve gıdalar için bir yasanın çıkarılarak, sektörde üretim izinlerinden denetime ve dış ticaret

önlemlerine kadar yeknesak bir sistemin kurulmasıdır. 1996 yılında yürürlüğe giren Gümrük Birliği Kararı ile gıdalarda mevzuat ve sistem uyumuna yönelik çalışmalar yoğunlaşmış, sektörde nitelikli eleman ihtiyacı büyümüştür. Gıda maddelerine ilişkin bu mevzuat uyumu ihtiyacının çıkış noktası aslında gıda maddeleri ihtiyacımızın %45'inin AB ülkelerine yönelik olmasıdır. Tüketici bilincinin yeni oluşmaya başladığı, dışa açılmakta olan bir ülke olarak Türkiye 1990'ların ortasında AB ile ticaretin geliştirilmesi açısından gıda üretimi alanında yeni yatırımlara girişmiş, yabancı sermaye girişi artmış ve gıda güvenliği kavramı anlaşılmaya başlamıştır. Bugün tüketici, kamu politikaları ve üreticilerin bilinçliliği açısından önemli aşama kaydedilmiştir. AB tarama süreci sonunda gıda güvenliği, hayvan ve bitki sağlığı konularının bir arada ele alınması gerektiği vurgulanmış, mevzuat ve sistem uyumunda eksiklikler görülmüştür. Diğer yandan gıda sanayinin dünya ticaretinden daha fazla pay alabilmesi ve AB'ye uyum için gerekli olan gıda güvenliği kriterlerini sağlamanın, önümüzdeki dönem ciddi bir biçimde modernizasyon yatırımlarına girişilmesini gerektirecek, bu da sektördeki finansman ihtiyacını arttıracaktır (Bayaner ve ark., 2008).

Türkiye'nin gıda ihracatında en önemli payı Avrupa Birliği ülkeleri almaktadır. Avrupa Birliği ülkelerine gıda sanayi ihracatının artmasının en önemli nedenlerinden biri 1987 yılından beri topluluk pazarına tercihli girmemizdir. 1996 yılında Gümrük Birliği'ne dahil olan Türkiye'nin daha sonraki yıllarda, gıda ürünleri ihracatında önemli artışlar görülmemiştir. Aksine 1995 yılında, 1994 yılına göre %166 oranında artan gıda ürünleri ithalatı 3.5 milyon dolar olmuş ve sonraki yıllarda da 3.6 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir. Bu artışın ana sebeplerinden birisi Türkiye'nin gıda ürünleri ithalatında Avrupa Birliği ülkelerinin uyguladığı gibi sıkı bir kontrol olmamasıdır. Bunun tam tersi olarak iç pazardaki yerli gıda ürünlerinden daha düşük kalitede gıda ürünleri rahatlıkla Türkiye'ye girebilmektedir. Bu nedenle gıda ithalatında ihtisas gümrükleri bir an önce kurulmalı ve gıda ithalatı sıkı bir denetim altında tutulmalıdır. Avrupa Birliği ülkelerinde tarım ve gıda sanayi her alanda desteklenmektedir. Bu destekleme hem maddi olarak sübvansiyonlar, destekleme alım fiyatları, hem de çiftçinin eğitilmesi için gerekli teknik bilgi yardımı şeklinde gerçekleşmektedir. Türkiye'de ise her yıl 8 milyon dolar civarında tarımsal destekleme yapılmaktadır. Fakat bu destek bütçeye ağır bir yük getirmekte hem de tarım sektörünün sorunlarının çözümüne yardımcı olmamaktadır.

Global kriz, Türkiye'nin gıda ürünleri ihracatını olumsuz etkilemiştir. Fiyat konusunda rekabet edebilirliğimiz özellikle Çin ve Merkezi Doğu Avrupa ülkelerinin daha az maliyetle üretim yapabilmesi nedeniyle gerilemiştir. Türkiye'nin gıda ürünleri ihracatında rekabet gücünün artması için; kaliteli hammadde sağlanmasına, sektörde enflasyon muhasebesinin uygulanmasına, yine sektörde bulunan atıl kapasitenin harekete geçirilmesine önem verilmelidir. Gıda ithalatında özel ihtisas gümrükleri kurulmalıdır. Üretici birlikleri oluşturulmalı, ar-ge çalışmaları desteklenmeli ve rekabet gücünün artırılması için yeterli finansman sağlanmalıdır.

Gıda sanayinde yeni ürünler temel olarak eski olanların değişimidir. Yenilikler; daha fazla süreç, pazarlama ve yönetim güdümlü olup temel bilime dayalı teknoloji itimi özelliği daha azdır. Tarım ve gıda endüstrileri diğer endüstrilerdeki temel yenilikleri (bilgi ve iletişim teknolojisi, lojistik, pazarlama gibi) uygulamadaki yüksek hızlarıyla bilinmektedir. KOBİ'lere yönelik teknoloji transferi, çoğu alandaki sınırlı yönetim kapasitesi ve talep yönetim işlerinden dolayı sorunludur. Gıda sanayi girişimlerinin %50'sinden fazlasını oluşturan KOBİ'ler, büyük uluslararası şirketlerden daha fazla sorunla

karşı karşıyadır. Gıda mevzuatı açısından da KOBİ'lerin en büyük engelleri gıda hijyeni ve etiketlemedir. Gıda alanında faaliyet gösteren çok büyük firmalar ve küçük orta ölçekli firmalar arasındaki rekabet daha da kızışacaktır. Büyük firmalar teknolojik yenilik alanında avantajlı olsa da küçük ve orta ölçekli firmalar gurme ya da butik tarz üretimleri ile daha çok esnek bir piyasada kendilerine yer bulabileceklerdir. Bu esneklik küçük ve orta ölçekli firmaların en büyük avantajıdır. Ancak KOBİ'lerin finansman sağlamada karşılaşılabilecek zorluklara da işaret etmek gerekmektedir (Bayaner ve ark., 2008)..

Sonuç

Rekabet politikaları, mal ve hizmet piyasalarındaki rekabetin korunmasını, desteklenmesini ve bazı durumlarda da yenilenmesini sağlayacak bir hukuki çerçevenin oluşturulmasını sağlar. Bu tür hukuki düzenlemelerden ilki, ya da ilk "yazılı" olanı, 1890'da Amerika Birleşik Devletleri'nde yürürlüğe girmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın ardından, Japonya ve Avrupa ülkeleri başta olmak üzere, A.B.D. dışındaki ülkelerde de geçerlilik kazanan rekabetin korunmasına ilişkin yasalar oluşturulmuştur. Türkiye'de ise 4054 Sayılı "Rekabetin Korunması Hakkında Kanun" 1994 yılı sonunda yürürlüğe girmiştir. Rekabet politikasını diğer müdahale biçimlerinden çok daha tercih edilir yapan bazı özellikleri vardır. Bunların başında gerek tasarım gerek uygulama aşamasında, gerektirdiği idari kapasitenin diğerlerine göre daha az olması gelir. Örneğin vergi ve sübvansiyon yolu ile müdahale, müdahale edilecek her piyasada ürünlerin arz ve talep esnekliklerinin bilinmesini, her ürün için gerekli vergi ve sübvansiyonun hesaplanmasını, ondan sonra da uygulamada firmaların bu vergi ve sübvansiyonlara uyup uymadıklarını denetlemesini gerektirir. Bu, aynı zamanda çok ciddi bir bilgi altyapısının kurulması da demektir. Oysa rekabet politikası, bilginin merkezileşme gereğini en az düzeyde tutar. Rekabet politikasının temel felsefesi oyunun kurallarının belirlenmesi ve kurallara uymayan davranışların cezalandırılmasıdır.

Rekabete ilişkin düzenlemeler, rekabet özgürlüğü alanlarının belirlenerek işletmelere eşit ve serbest rekabet edebilme fırsatını vermek amacıyla ortaya konulmaktadır. Bu düzenlemelerle, devlet, başta fiyat olmak üzere üretim, satış miktarı ve kar gibi unsurların piyasaların içsel dinamiğinden bağımsız olarak belirlenmesinin önüne geçmeyi hedeflemektedir. Özetle, daha etkin bir piyasanın oluşumu ve sürdürülmesi rekabet kuralları olarak adlandırabileceğimiz düzenlemeleri zorunlu kılmaktadır. Daha etkin bir piyasa ise, toplumsal refahın yükselmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu noktadan bakılınca, Rekabet Kanununun uygulanmasından sorumlu Rekabet Kurumunun, objektif, tarafsız, her türlü etkiden uzak çalışmalarındaki başarısının önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Türkiye'de 1994 yılında yeni rekabet yasasının kabul edilmesinden sonra, 1997 yılında Rekabet Kurulu'nun kurulması ve devlet kurumlarına yönelik anayasa emrinin uygulanması yönünde önemli bir adım atılmıştır. Ayrıca 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi kararının 39. maddesinde "Gümrük Birliği ile amaçlanan ekonomik bütünleşmeyi sağlamak üzere, Türkiye, rekabet kuralları alanındaki mevzuatını AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilmesini ve etkili biçimde uygulanmasını temin edecektir" hükmü yer almaktadır. Burada AB'nin mevzuatı ile uyumlu bir rekabet yasasının sadece kabul edilmesi değil aynı zamanda etkili bir biçimde uygulanması Türkiye'nin üstlendiği bir görevdir.

Türkiye'nin ekonomik açıdan güçlenebilmesi için tek çözüm yolu teknolojik olarak üstün özelliklere sahip, kaliteli dünya standartlarında, katma değeri yüksek ürünler üreten

bir sanayi yaratması ve böylece küresel pazarda yarını almasından geçmektedir. Özellikle AB üyeliğinin gündemde olduğu bu dönemde rekabet gücümüzün yüksek olduğu gıda sanayiinde rekabetin sürdürülebilmesi ancak geldiği noktayla yetinmeyip her zaman daha mükemmeli hedefleyen bir yönetim tarzını benimsemesiyle mümkün olabilir. Türk gıda sanayii sürekli teknolojik yeniliklere sahip olduğu, nitelikli işgücü istihdam ettiği, ürün kalitesini sürekli yükselttiği ve ürün çeşitlendirme olanaklarını arttırdığı, etkin bir pazarlama stratejisi oluşturarak bilgi tabanlı işletme yönetimine uyduğu sürece rekabet gücünü yükseltebilecektir. Etkin bir Rekabet hukuku ve Politikaları oluşturmaları ve bu yüzden de rekabet üstünlüğü elde etmeleri tüketicilerin artan ve gittikçe sınırsızlaşan ihtiyaçlarını, zevklerini ve isteklerini rakiplerinden farklı ve ekonomik bir şekilde karşılamalarını sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Anonim, 1994, Rekabet Hukuku ve Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT, 2364, ÖİK, 432, Ankara.
- Anonim, 2000, Avrupa Birliği Rekabet Politikasına Uyum, <http://www.foreigntrade.gov.tr>
- Anonim, 2007, Uluslararası Rekabet Stratejileri: Türkiye Gıda Sanayi, TÜSİAD Rekabet Stratejileri Dizisi-10, İstanbul.
- Anonymous, 2008. <http://www.eucoordination.org>
- Arslan, A. 2001, GAP Bölgesinde Rekabetçi Sektörler, Milli Produktivite Merkezi Yayınları No: 657, Ankara.
- Atiyas, İ., 2000, Rekabet Politikasının İktisadi Temelleri Üzerine Düşünceler, Rekabet Dergisi, Sayı:1 Ocak, Şubat, Mart, 2000, Ankara.
- Bayaner, A., T. Kıymaz, T. Dölekoğlu ve G. Erel, 2008, Türkiye Gıda Sanayinin Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörler ve Sorunlar, Türkiye VIII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi Bildirileri, Gıda İşletmeciliği, Bursa.
- Sauter, W., 1997. Competition Law and Industrial Policy in the EU, Oxford: Clarendon Press.
- Müftüoğlu, T., 2000, Rekabet Kanunu ve İki Yıllık Uygulaması, Rekabet Dergisi, Sayı:1 Ocak, Şubat, Mart, 2000, Ankara.
- Turhan, Ş., 2004, Türk gıda Sanayinin Rekabet Gücü, Uludağ üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Bursa.